ભાદરવા સુદ-૧, સોમવાર તા. ૭-૯-૧૯૬૪
શ્રાવકાચાર, ગાથા-૨૯ થી ૩૬, પ્રવચન-૧૫

(પદ્મનંદી પંચવિંશતિનો) છઠ્ઠો અધિકાર છે. શ્રાવકાચારનું વર્ણન છે. શ્રાવકનો કેવો આચાર હોવો જોઈએ અને એ શ્રાવકના સંસ્કાર આવા આચારથી વારંવાર એના કષાયની મંદતાના હોય છે એથી એનું નામ ઉપાસક સંસ્કાર પણ આપવામાં આવ્યું છે. ષટ્કર્મની વ્યાખ્યા ચાલતા તપની વ્યાખ્યા છે. ષટ્કર્મ હંમેશા (હોય) છે ને.

વાત તો એ છે કે આત્મા... પહેલી વાત ઈ લીધી હતી, બીજી ગાથાથી. બિલકુલ જ્યાં વિકલ્પનું કરવું જ નથી એવો જે સ્વભાવ અંતરમાં દૃષ્ટિમાં આવ્યાથી આત્માનું જ્ઞાતા-દૃષ્ટાપણું પ્રગટે ત્યારથી તેને સમ્યગ્દર્શનની ભૂમિકા શરૂ થાય છે. આ પછીની વાત છે. કરવું જ નથી. હું મને દેખું, એવો વિકલ્પ પણ જ્યાં નથી. હું રાગને દેખું કે પરને દેખું એ વાત તો છે જ નહિ. પણ હું મને દેખું, એમ જ્યાં નથી. દેખનાર-જાણનાર જાણે ને દેખે એવી કર્તૃત્વબુદ્ધિ વિનાની દશા થાય એને પ્રથમ સમ્યગ્દર્શનની ભૂમિકા કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ? કેમકે આત્મા તો એકલો ચૈતન્યસૂર્ય છે. એથી એના મૂળ સ્વભાવમાં પરનું કરવું કે રાગનું કરવું એ એના સ્વરૂપમાં જ નથી. એના દ્રવ્યમાં અને એના ગુણસ્વભાવમાં એ કોઈ દિ' ગંધ નથી. સમજાય છે કાંઈ? એવો આત્મા એકલો ચૈતન્યસૂર્ય કે જે જાણવા-દેખવાનું, દેખે અને જાણે એવું જ્યાં થંભી જાય... સમજાય છે? હું દેખું અને જાણું, એમ પણ નહિ. શોભાલાલભાઈ! એ પણ નહિ. અમરચંદજી!

દેખવા અને જાણવાનો સ્વભાવ એવી ચૈતન્યમૂર્તિ, જેમાં વિકલ્પનું ઉત્થાન-ઉત્પન્ન થવું જ્યાં નથી એવો ચૈતન્યસૂર્ય સ્વભાવ દૃષ્ટિમાં આવતાં એમ કહેવું એ પણ ભેદ છે. પણ એ દૃષ્ટિ જ્યાં જ્ઞાતા-દૃષ્ટાપણે થંભી જાય એવી દૃષ્ટિનું નામ ભગવાન સમ્યગ્દર્શન કહે છે. અને તેમાં પ્રગટેલું જ્ઞાન, તેને સમ્યગ્જ્ઞાન કહે છે. એવા સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાનની ભૂમિકા સહિત પંચમ ગુણસ્થાનને યોગ્ય શ્રાવકની દશા, સ્વભાવમાં સાવધાનપણે જરી વિશેષપણે સ્વના પ્રયત્નના વલણમાં જતાં જે કંઈ શાંતિ અને સ્થિરતાનો અંશ વિશેષ સમ્યગ્દર્શન ઉપરાંત જે પ્રગટ્યો, તેને પંચમ ગુણસ્થાનની દશા કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ? એને ષટ્કર્મનો સહજ વિકલ્પ અંદર આવે છે. એને ચરણાનુયોગની પદ્ધતિમાં એ કરે છે એમ વ્યવહારનયથી કથનની પદ્ધતિ આવે છે. આહાહા..! શેઠ! આ બધું સમજવું પડશે, હોં!

કહે છે, એવા આત્માના રસ્તે-પંથે ચડેલા પંથી ગૃહસ્થાશ્રમમાં હો, રાજપાટમાં હો, છતાં વસ્તુના સ્વભાવને જે રીતે વસ્તુ વસ્તુના સ્વરૂપે છે એ રીતે દૃષ્ટિ અને જ્ઞાન થવા ઉપરાંત સ્વરૂપમાં સ્થિરતા વિશેષ ન હોય, થોડી થઈ, વિશેષ ન હોય, એથી આવા ષટ્કર્મોના શુભભાવ

સમ્યગ્દૃષ્ટિ શ્રાવકને આવ્યા વિના, થયા વિના રહેતા નથી. એમાં પાંચમો બોલ તપનો ચાલે છે.

પહેલો બોલ. દેવની સેવા. ભગવાન સર્વજ્ઞદેવ પરમાત્મા, પૂર્ણ પોતાને થવું છે ને, એટલે પૂર્ણ પોતાના વિષયમાં છે, પૂર્ણ સ્વભાવ જેના દૃષ્ટિના વિષયમાં છે અને પર્યાયમાં જેને પૂર્ણ થાવું છે. એવા જીવને પૂર્ણ પરમેશ્વરતા જેની પ્રગટી એની સેવાનો ભાવ દિન-દિન પ્રત્યે શુભરાગ ખરેખર તો એના ક્રમમાં એની ભૂમિકામાં આવે છે. એને અહીં એમ કહેવામાં આવે છે કે એણે ભગવાનની પૂજા હંમેશા કરવી. સમજાણું કાંઈ?

ગુરુની સેવા. એનો ભાવ પણ પોતાથી વડેરા, ગુણમાં અગ્રેસર, પેલા પૂર્ણ પામેલા અને આ ગુણમાં અગ્રેસર, એની પણ સેવાનો ભાવ એને દિન-દિન પ્રત્યે આવે છે. સજ્ઝાય. હમેંશા શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય કરે. એક-બે લીટી (વાંચીને) કંઈક કરી ગયા (એમ માનનારા) ઘણાં આવે છે. અમારે ષટ્કર્મની બાધા છે. પુસ્તક પડ્યું હોય, એક પાનું લઈ લ્યે, બે લીટી ફેરવે (માને કે) સ્વાધ્યાય થઈ ગઈ.

મુમુક્ષુ :- એક સમયનો પણ ધર્મ થયો ને.

ઉત્તર :- પણ ધર્મ... એક સમયનો પણ જોવે એવો હોય કે નહિ? સમજાય છે કાંઈ?

એ સ્વભાવ જે પ્રગટ્યો છે શ્રદ્ધા-જ્ઞાનમાં એની જેને પૂર્ણતા પ્રગટી નથી અને પૂર્ણતા પોતાને પ્રગટી નથી, પૂર્ણતા જેને પ્રગટી અને પૂર્ણ પ્રગટવાના પંથે પડેલા ગુરુઓની સેવાનો ભાવ, સાથે શાસ્ત્ર શું કહેવા માગે છે, એની વિશેષ નિર્મળતા માટે પરાલંબી-પરસત્તાવલંબી આ સજ્ઝાયનો બોધ છે. એવો ભાવ.. 'અષ્ટપાહુડ'માં તો એમ પણ કહે છે, જ્ઞાનીએ એ બધાને વ્યવહારને પણ પ્રયત્ન દ્વારા પુરુષાર્થથી જાણવું. એમ એ શ્લોક આવે છે. મૂળમાં શ્લોક આવે છે. અષ્ટપાહુડ. સમજાય છે કાંઈ? ક્યે ઠેકાણે આવે છે એ કાંઈ બધું યાદ છે? ક્યાંક છે ખરું. અને એક ફેરી વાત પણ થઈ ગયેલી. જુઓ! આ. એ વસ્તુની મર્યાદામાં ષટ્ દ્રવ્ય, નવ તત્ત્વના ભેદો, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનું શું કહેવું છે, એવા શાસ્ત્રનો ભણવાનો, સ્વાધ્યાયનો શુભરાગ આવ્યા વિના એને રહેતો નથી. માટે એણે સ્વાધ્યાય કરવી એમ ચરણાનુયોગની પદ્ધતિમાં કહેવામાં આવે છે. સમજાણું?

સંયમ. દરરોજ જ્યારે એને સંસારના ભોગની અંદરમાં પડ્યો છે, અશુભભાવ છે ને, દૃષ્ટિ પડી છે સ્વભાવ ઉપર પણ અશુભભાવની વારંવાર લહેરીઓ-તરંગો ઊઠે છે એથી એણે સંયમ એટલે એમાંથી ઇન્દ્રિયદમન અને છકાયની હિંસાથી પાછું ફરવું એવો સંયમભાવ, શુભભાવ એને દરરોજ આવ્યા વિના રહેતો નથી. સમજાણું કાંઈ? એ ચાર (થયા).

પાંચમા તપની વાત અત્યારે ચાલે છે. તપની વ્યાખ્યા કરતાં ત્યાં સુધી આવ્યું કે યથાશક્તિ પર્વના દિને એણે અપવાસ આદિ શુભભાવ કરવાનો ભાવ કરવો. કરવો.

મુમુક્ષુ :- ઉપવાસ કરવો કે ન કરવો?

ઉત્તર :- ઉપવાસની વ્યાખ્યા જ ઈ છે કે આહાર મારે આજે કરવો નથી. એ કથનપદ્ધતિ

એવી છે. કરવો નથી એટલે એના તરફના ઝુકાવની વૃત્તિ આજે મારે નથી. નથી કેમ? કે સ્વભાવ સન્મુખનો જેટલો પ્રયત્નમાં ઉત્સાહ છે, એટલો આહારને લેવાનો પર તરફનો ઉત્સાહ મંદ પડી ગયો છે. એવો ભાવ વિકલ્પવાળો, હોં! અપવાસ કરું, ઉણોદરી કરું, આહાર થોડો લઉં. એવો ભાવ એને આવ્યા વિના રહેતો નથી. આ તો ધર્મના માર્ગે ચડેલા પંથીઓના પંથ છે. સમજાણું?

પછી તો કહ્યું કે જે પોતાના સ્વરૂપને સમ્યગ્દર્શનને મેલું એટલે વિરોધ કરનાર હોય અથવા વ્રતને મેલામાં નિમિત્ત હોય એવા દેશને છોડી દેવો, મનુષ્યને છોડવા, આ લક્ષ્મી એવી મળતી હોય તો એ લક્ષ્મીને છોડવી. પાપને રસ્તે લક્ષ્મી મળતી હોય તો શ્રાવકે તે રસ્તા છોડી દેવા. કહો, સમજાણું કાંઈ? આવે છે કે ને એક? 'રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર'માં એક શ્લોક એવો આવે છે. શ્રાવક વિચારે છે કે મારા સ્વરૂપની સંપદા જો મારે છે તો પછી બીજી સંપદા હો કે ન હો, એનું શું કામ છે? અને સ્વરૂપની સંપદા ન હોય તો બીજી સંપદા હોય તો મારે શું એનું કામ છે? સમજાણું કાંઈ? શેઠ! સમજાય છે?

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- હા. દૃષ્ટિમાં એવો વિકલ્પ એને શુભરાગનો આવ્યા વિના રહેતો નથી. ભગવાન મારી સંપદા મારી પાસે છે. હવે આ સંપદા ઓછી હોય કે વધારે હોય, એની સાથે મારે શું કામ છે? એટલે તીવ્ર પાપને રસ્તે લક્ષ્મી આવતી હોય તો તેને શ્રાવક છોડી દે, ત્યાગ કરે. એ રસ્તે પાપ કરીને લક્ષ્મી લે નહિ. સમજાણું કાંઈ? ન આશ્રિત. એમ આવ્યું ને?

પછી ભોગોપભોગમાં થોડો કાળ ઓછો કરે. પછી રત્નત્રયનો આશ્રય કરનારા બીજા જન્મમાં એની શ્રદ્ધા વધતી જાય. જુઓ! આ તપની વ્યાખ્યા. પોતાના આત્માને શુદ્ધ શ્રદ્ધાએ સંસ્કાર કર્યા છે, શુદ્ધ જ્ઞાનના સંસ્કાર એટલા નાખ્યા છે કે જે સંસ્કાર પરભવમાં પણ સ્વર્ગમાં સાથે આવે. સમજાય છે કાંઈ? પોતે રહેનારો જ્યાં છે ત્યાં એ રહે. એમ કહે છે. એવા સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનના સંસ્કાર અંદર કરે, નાખે, દૃઢ કરે કે જન્માંતરે પણ એ સ્મરણ એને આવે. સમ્યગ્દૃષ્ટિ જ્યાં સ્વર્ગમાં ઊપજે, જ્યાં જન્મ થાય... જન્મ એટલે? એને માથે વસ્ત્ર આદિ હોય છે, એની શય્યામાં બત્રીસ વર્ષનો જુવાન જેમ હોય એમ બે ઘડીમાં દેવ ઉત્પન્ન થઈ જાય. અને એકદમ સ્મરણ આવે કે ઓહો..! ક્યાં હતો હું, આ ક્યાં આવ્યો? અરે..! મારી મંદતા પુરુષાર્થમાં રહી ગઈ. એથી આ સ્વર્ગના યોગમાં સંયોગમાં આવવું પડ્યું. મારા આત્માના સંસ્કાર તો, હું શુદ્ધ ચૈતન્ય છું, એવી સ્મૃતિ એને ઉત્પન્ન થતાં શય્યામાં દેવ ઉત્પન્ન થાય. સમ્યગ્દૃષ્ટિ શ્રાવક તો સ્વર્ગમાં વૈમાનિકમાં દેવપણે જ ઊપજે. બીજી એની ગતિ હોઈ શકે નહીં. જ્યાં ઊપજે ત્યાં આમ.. ઓહો..! અમે તો આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનના સ્વામી. સહજાત્મસ્વરૂપ ચૈતન્યના સ્વામી. અમારી અસ્થિરતા પૂર્ણ ન ટળી. એથી રાગ બાકી રહ્યો, એના પુણ્ય બંધાણા. એના ફળમાં સંયોગ રહ્યો, સ્વભાવની અધૂરાઈ રહી ગઈ. સમજાય

છે કાંઈ? એવી સ્મૃતિ સ્વર્ગમાં પણ એને સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાનના સંસ્કાર ઊભા થાય. સમજાણું કાંઈ? એવા પાકા સંસ્કાર નાખવા જોઈએ.

એક ગાળ દીધી હોય તો કેવી યાદ રહે છે એને. એમ ગુણ યાદ રહેવા જોઈએ, એમ કહે છે. કોઈ ગાળ-ગાલી દે છે ને? લગ્ન પ્રસંગમાં કે (બીજા પ્રસંગે). પચાસ વર્ષે યાદ કરે કે તે દિ' દીકરીના લગ્નમાં તેં ગાળ દીધી હતી, બધા ૫૦૦ માણસ બેઠા હતા, મને યાદ છે. ભાનમાં ... અરે..! પણ આ યાદ (રહી ગયું)? ગાળને ગાંઠે બાંધી. ગાંઠે બાંધી કીધી ને?

(અહીંયાં તો) ગુણને ગાંઠે બાંધ્યા. અહો..! હું તો આનંદ, જ્ઞાન સ્વરૂપ નિર્વિકલ્પ પદાર્થ એકલો અનાદિ ચૈતન્ય જ્ઞાયકસૂર્ય. એમ ત્યાં જન્મતાં એને સ્મરણમાં આવી જાય. ફટ..! ઓહો..! ભાન લઈને ગયો છે. એમ સંસ્કાર સહિત જાય એને અહીં તપ કહેવામાં આવે છે. તપના અધિકારમાં આ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આહાહા..! હવે ૨૯.

विनयश्च यथायोग्यं कर्तव्यः परमेष्ठिषु।
दृष्टिबोधचरित्रेषु तद्वत्सु समयाश्रितैः।।२९।।

જિનેન્દ્ર ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વર, એના સિદ્ધાંતના અનુયાયી છે. અનુયાયી. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરના કહેલા સિદ્ધાંત, એના અનુયાયી. અંતરમાં અવિકારી વીતરાગ શુદ્ધ સ્વભાવ સમય નામ આત્મા, એનો અનુયાયી થયો છે. '**समयाश्रितैः**'. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ ચૈતન્ય, એકલું દેખવુ-જાણવું. એવો જેમાં ભેદ પણ નથી. એવી ચીજ મારી અનાદિ એવી જ છે. હતી એવી દૃષ્ટિમાં આવી છે. એમ જેને ભાન થયું છે, એ કહે છે, એને વીતરાગે કહેલા જૈન સિદ્ધાંતના અનુયાયી કહેવામાં આવે છે.

આત્માનો અનુયાયી થયો છે. સર્વજ્ઞે જોયો એ આત્મા. ભગવાને જોયો આત્મા, વિકલ્પ ને કર્મ ને રાગ વિનાનો જોયો છે. તને આત્મા કહ્યો એ આને કહ્યો હતો. સમજાણું કાંઈ? ભગવાનની વાણીમાં એમ આવ્યું હતું કે તું એટલે કોણ? તું એટલે જ્ઞાયક અનંત આનંદનો કંદ-ધામ એ આત્મા. રાગાદિ આત્મા કે શરીરાદિ આત્મા કે કર્મ આદિ (આત્મા) ભગવાને જોયો નથી, ભગવાને કહ્યો નથી, વસ્તુમાં બીજું છે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? એવા આ આત્માને આશ્રયે, સમયને આશ્રયે રહેલા બહારમાં જૈન સિદ્ધાંતના ભક્ત હોય છે. વીતરાગના સિદ્ધાંતોના ભક્ત હોય છે.

'**જો જિનેન્દ્રકે સિદ્ધાંતકે અનુયાયી હૈં, ઉન ભવ્ય જીવોંકો યોગ્યતા અનુસાર...**' જોયું! '**परमेष्ठिषु**' (શબ્દ છે). '**परमेष्ठिषु**'. '**ઉત્કૃષ્ટ સ્થાનમેં રહનેવાલે...**' પાંચ પરમેશ્વરો. અરિહંતો, સિદ્ધો, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ. એનો હમેંશા વિનય કરે. એના હૃદયમાં એનું બહુમાન રહ્યા જ કરે. એમ નહિ, એ દાસાનુદાસ રહે. એમ નહિ કે ભગવાન કોણ? પરમેશ્વર કોણ? ઓહો..! પૂર્ણ નથી થયો અને પૂર્ણ થયેલાનો, પંચ પરમેષ્ઠીનો હંમેશા એને વિનય

હોય. સમજાણું? અને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રમાં પણ વિનય કરે. '**दृष्टिबोधचरित्रेषु**'. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર. પંચ પરમેષ્ઠી સિવાય. પોતાના સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રનું બહુમાન કરે અને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર પામેલા બીજા જીવો હોય એનું પણ બહુમાન કરે. પંચ પરમેષ્ઠીનું, પોતાના સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રનું અને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર પામેલાનું બહુમાન કરે. એમાં પણ આમ વિકલ્પ તો છે અંદરમાં. આ બહુ ઊંચું, એ એક વિકલ્પ છે. સમજાય છે કાંઈ?

પોતાનું સમ્યક્ શુદ્ધ ચૈતન્ય શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને રમણતા. આ ઉત્તમ છે, આ ઊંચું છે એવો વિનયનો વિકલ્પ સમ્યક્ શ્રાવકને આવ્યા વિના રહેતો નથી. પંચ પરમેષ્ઠીનો વિનય કરે. ભગવાન કોણ? બાપુ! એમ ન હોય. ભગવાનનો તો દાસાનુદાસ છે. સાધુના દાસાનુદાસ છે. સાધુ હોય એના, હોં! સાધુ કહેવા કોને એ સમજવું. શોભાલાલભાઈ! સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રના.. .. કહેતા ને? ઓહો..! એ સંતના દર્શન! આહાહા..! આમ પૂર્ણ આનંદના અમરધામમાં ઝુલતા હોય છે. ક્ષણમાં વિકલ્પ, ક્ષણમાં આનંદ, ક્ષણમાં વિકલ્પ, ક્ષણમાં આનંદ. આહાહા..! એવી આનંદની ભૂમિકા સંતોને ચારિત્રની રમણતાપૂર્વક જેને પ્રગટ થઈ છે, એવા સંતોનો જ્ઞાનીને વિનય, શ્રાવકને બહુ વિનય હોય છે. બહુમાન હોય છે. સમજાણું કાંઈ? પણ એવું સ્વરૂપ ન હોય અને બહારથી માને, એનો વિનય ન કરે માટે ગુરુઓનો અને જ્ઞાનીનો અવિનય કરે છે એમ છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? અમરચંદજી!

'**ઈનકે ધારણ કરનેવાલે મહાત્માઓંકે પ્રતિ વિનય અવશ્ય કરના ચાહિયે.**' એનો વિશેષ ખુલાસો ભાવાર્થમાં વધારે લખ્યો છે. બાકી છેલ્લી ગાથામાં આવે છે, જુઓ! આવશે. ૩૬મી છે ને? છેલ્લું .. પૂરું થાય એમાં.

समयस्थेषु वात्सल्यं, स्वशक्त्या ये न कुर्वते।
बहुपापावृतात्मानः, ते धर्मस्य परान्मुखाः।।३६।।

આ દાનમાં વ્યાખ્યા કરી છે. હવે જે દાનની વ્યાખ્યા આવશે ને? એનો એ છેલ્લો શ્લોક લીધો છે. સમજાણું? '**समयस्थेषु**'. સાચી શ્રદ્ધા, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રમાં જે રહેલાં છે. શુદ્ધ ચૈતન્યની શ્રદ્ધા સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર. સ્વમત-સ્થેષુ. એમાં રહેલાં છે. '**वात्सल्यं**'. જેમ ગાયને વાછરડા પ્રત્યે પ્રેમ છે, એમ ધર્માત્માને સાધર્મી પ્રત્યે પ્રેમ હોય, વાત્સલ્ય હોય. સમજાણું કાંઈ?

'**स्वशक्त्या ये न कुर्वते**' એમ શબ્દ પડ્યો છે પાછો, હોં! '**સાધર્મી સજ્જનોંમેં શક્તિકે અનુસાર...**' '**न कुर्वते**' '**बहुपापावृता**'. જુઓ! દાનની વ્યાખ્યામાં એ કહ્યું છે. '**પરાન્મુખ હૈ અર્થાત્ ધર્મકે અભિલાષી નહીં હૈ;...**' પ્રબળ પાપથી ઢંકાયેલો એનો આત્મા છે. '**ઈસલિયે ભવ્ય જીવોંકો સાધર્મી મનુષ્યોંકે સાથ અવશ્ય પ્રીતિ કરની ચાહિયે.**' સમજાય છે કાંઈ? દેવીલાલજી! વ્યવહારની રીત પણ એને યોગ્ય ભૂમિકા પ્રમાણે

હોય. સમજાણું કાંઈ? એ સ્વચ્છંદી ન થઈ જાય. એને પોતા કરતાં ગુણમાં અધિક દેખે તો એનું બહુમાન (આવે). '**समयस्थेषु वात्सल्यं**'. ગાયને જેમ પોતાના બચ્ચામાં પ્રેમ આવે છે એમ. ગાય એમ ન જોવે પ્રેમમાં, વાઘ જો આવ્યો હોય બચ્ચાને ખાવા તો સામી પડે. ભાઈ! એના બચ્ચાને કોઈ વાઘ કે સિંહ ખાવા હોય તો સામે માથું મારે. વિચાર ન કરે કે આ મારી તાકાત છે કે નહિ? એના પ્રેમમાં, એના પ્રેમની આડમાં એ જોઈ શકતી નથી.

એમ ધર્માત્માને સાચા ધર્મી-સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને પામેલા, એનું બહુમાન અને વિનય, વાત્સલ્ય, પ્રેમ અંદર આવ્યા વિના રહેતો નથી. દુનિયાની દરકાર છોડી દઈને. એમ. વાઘ સામે પડે છે ને? મરણની દરકાર છોડી દે છે. એમ દુનિયા શું કહેશે? દુનિયા કેમ માનશે? દરકાર છોડી દઈને દાનના અધિકારમાં ભગવાન પદ્મનંદી આચાર્યે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને પ્રાપ્ત, એનું વાત્સલ્ય અને પ્રેમ કરે. સ્વશક્તિ અનુસાર. '**ते धर्मस्य परान्मुखाः**' નહિતર તે ધર્મની પરાન્મુખ છે. એ દાનના અધિકારમાં વર્ણવ્યું. કહો, સમજાણું? હવે, આપણે ૩૦મો શ્લોક.

दर्शनज्ञानचारित्र, -तपः प्रभृति सिद्धयति।
विनयेनेति तं तेन, मोक्षद्वारं प्रचक्षते।।३०।।

આ તપના પેટામાં વિનયને તપમાં નાખ્યો છે. છે વિકલ્પાત્મક વિનય. નિશ્ચયવિનય. વિશેષે-નય. આત્માના પૂર્ણ સ્વભાવનું જ્ઞાન, ધ્યાન, આનંદ ને પોતાના બહુમાનમાં રહેવું એ અંદરનો નિશ્ચય સ્વભાવનો વિનય છે. પણ આવો વિકલ્પ રાગી પ્રાણી છે, એથી તેને બહુમાન ધર્માત્મા પ્રત્યે વિનયનો ભાવ, જેને અહીંયાં તપમાં ગણવામાં આવ્યો છે, (તે આવ્યા વિના રહેતો નથી). કેમ? નિર્માનપણું એમાં આવે છે. એટલી દુનિયાની દરકાર છોડવી પડે છે. આવા મોટા માણસ થઈને આમ? ફલાણાં થઈને આમ? એક હરિજન હોય અને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન પામેલો હોય તોપણ ધર્મીને એના ઉપર બહુમાન અને આદર આવ્યા વિના રહેતો નથી. નરભેરામભાઈ! સમજાય છે કાંઈ? લ્યો, અમે મોટા બુદ્ધિવાળા, અમે મોટા રૂપાળા, અમારી પાસે પાંચ-પચાસની મૂડી. પાંચ-પચાસ લાખ, હોં! પાચ-પચાસ રૂપિયા અત્યારે ચાલે એવું નથી. પાંચ-પચાસ લાખની પુંજી અને આ વળી એક સાધારણ. ઓહો..! આત્મા ક્યાં સાધારણ છે. શરીર ભલે હરિજનનું હોય, શરીર ભલે સ્ત્રીનું હોય. શરીર ભલે નપુંસક પણ કોઈ સમ્યગ્દર્શન પામે છે. નારકી નપુંસક છે. નારકી પામે છે કે નહિ? શ્રેણિક રાજા અત્યારે નપુંસક છે. ક્ષાયિક સમકિતી છે. આહાહા..! ભાઈ! શોભાલાલભાઈ! પહેલી નરકે આ શ્રેણિક રાજા. અમરચંદભાઈ! ગયા છે ને ત્યાં? ક્ષાયિક સમકિત. તીર્થંકર થવાના. એક જ દેહ બાકી છે તીર્થંકરનો છેલ્લો. આહાહા..! છતાં ત્યાં નપુંસક છે અત્યારે. સ્ત્રી, પુરુષવેદ એને નથી. ક્ષાયિક સમકિતી ધર્માત્મા છે, ધર્મી છે. સમજાણું? એનું જ્ઞાનીને બહુમાન આવ્યા વિના રહે નહિ. આહાહા..!

નારકી. આ શરીર આવું છે, શરીરમાં કટકા થયા. ઈ જડનું છે, સાંભળને! ઓલો અખંડ થયો છે ઈ? ચૈતન્યબિંબ જેમાં દૃષ્ટિથી અખંડપણાની (શ્રદ્ધા થઈ છે). અખંડ એકરૂપ અભંગ અભેદ એવો અનુભવ થયો. જાઓ! મોક્ષને પંથે. સમજાણું કાંઈ? નારકીનું શરીર હોય, હરિજનનું શરીર હોય, ચંડાળનું શરીર હોય, સ્ત્રીનું શરીર હોય. અરે..! ઢોર હોય ગધેડો. બહારમાં ગધેડો અંદરમાં ભગવાન. આહાહા..! ભાઈ! નવનીતભાઈ! શરીર મળી ગયું એવું. અઢી દ્વીપ બહાર અસંખ્ય શ્રાવક પડ્યા છે. સાંભળ્યું છે? શેમાં આવે છે? ઈ વાત આવે છે શેમાં? ઈ ભૂલી ગયા. ખામણામાં નથી આવતું? શીખ્યા ઈ ભૂલી ગયા? ખામણામાં આવતું, અઢી દ્વીપ બહાર, અઢી દ્વીપ અંદર.

મુમુક્ષુ :- ઈ તો સ્થાનવાસીના ખામણામાં ને?

ઉત્તર :- ઈ યાદ નથી આવ્યું એટલે બહાનું કાઢ્યું એણે. યાદ ન આવ્યું એટલે બહાનું કાઢ્યું એમાં. પછી ખ્યાલ આવ્યો. હસુભાઈ ક્યાં ગયા? આહાહા..!

અઢી દ્વીપ બહાર અસંખ્ય સિંહ, અસંખ્ય હાથી, અસંખ્ય ચકલા, અસંખ્ય પોપટ, અસંખ્ય મગરમચ્છ સમકિતી છે. પાંચમા ગુણસ્થાનવાળા છે. અઢી દ્વીપ બહાર. અઢી દ્વીપમાં તો શ્રાવક થોડા સંખ્યાત છે. બહાર અસંખ્યાતા (છે). ઓહો..! ત્યાંથી સ્વર્ગમાં જઈ, છેલ્લે મનુષ્ય થઈ, કેવળ લઈને મોક્ષ જવાના કેટલાક. આહાહા..! અમરચંદભાઈ! છે કે નહિ? અઢી દ્વીપ બહાર. અસંખ્યાતા શ્રાવક ઢોર. શરીર, ચામડા ઢોરના. અંદર ભગવાનના ભાન થયા. એને ભગવાનનું ભાન થયું છે. પરમેશ્વર પ્રગટી ગયો છે એને. સમજાણું કાંઈ? પાંચમા ગુણસ્થાનવાળા, હોં! પંચમ ગુણસ્થાનવાળા. એ અસંખ્ય. ચોથાવાળા અસંખ્ય અઢી દ્વીપ બહાર છે. ભગવાનના શાસ્ત્રમાં (આવે છે). ખામણામાં આવે છે, ખામણામાં. અને આમાં પણ ધવલમાં ઠેકઠેકાણે આવે છે. અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર. એક સ્વયંભુરમણ અસંખ્ય યોજનનો લાંબો, પહોળો છે. અસંખ્ય જોજનમાં પાણી. એમાં અસંખ્યાતા સમકિતી પડ્યા છે. પાણીમાં પડ્યા છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- આ હવામાં છે. એમાં શું? પથરામાં છે. ન્યાં બહારમાં શું છે? અહીં તો બંગલા ને ખાવા-પીવાના સાધન ને મોટરું ને કેટલાય એને ... થાતું હોય. આહાહા..!

આમ ચૈતન્યનો આશ્રય કર્યો છે, ચૈતન્યરત્નને ઢંઢોળીને જગાડ્યો છે. સમજાય છે? વિષ્ટાના ટોપલામાં પણ જો રત્ન પડ્યું હોય, તો પણ એ રત્ન જ છે. અમરચંદભાઈ! આહાહા..! વિષ્ટાના ટોપલામાં હીરો પડ્યો હોય ક્રોડનો તો હીરો હીરો જ છે. એમ ચામડા ઢોરના હોય પણ આત્મહીરાનું જ્યાં ભાન થયું તો એ હીરો જ છે. ઢોરગતિમાં હો, નરકમાં હો, દેવમાં હો, અરે..! વ્યંતરી દેવી પણ સમકિત પામે છે. સમજાય છે કાંઈ? ન્યાં જન્મે ત્યારે ભલે મિથ્યાત્વ લઈને જાય પણ પછી કોઈ ભગવાનના દર્શન આદિ આવીને (કરે તો સમકિત પામે છે).

મુમુક્ષુ :- દેવમાં તો સમકિત પામવાનો..

ઉત્તર :- .. ભગવાનના દર્શનમાં આવે. એમાં કોઈ પ્રાણી અંદર ઉલ્લાસ.. ઉલ્લાસ.. ઉલ્લાસ.. ઉલ્લાસ.. ઓહોહો..! આવો પ્રભુ મારી પાસે ડોલે ને હું ક્યાં ગોતવા જાતો હતો. આવો પ્રભુ મારી પાસે પડ્યો, હું ક્યાં શોધવા જાતો હતો. એમ ઉલ્લાસમાં આવીને અંદર ડૂબી જાય છે, ફડાક દઈને! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે એવા **'दर्शनज्ञानचारित्र, -तपः प्रभृति सिद्धयति, विनयेनेति'** **'તપ આદિકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ...'** આવા વિનયથી સમ્યગ્દર્શન પમાય એમ કહે છે અહીં તો. જ્ઞાન પમાય, ચારિત્ર પમાય, ઈચ્છાનિરોધ થાય. **'विनयेनेति तं तेन, मोक्षद्वारं प्रचक्षते'** તેથી ભગવાન એને મોક્ષનું દ્વાર કહે છે. વિનયને મોક્ષનું દ્વાર (કહે છે). આવે છે ને? ક્ષમા તે ઉત્તમ દરવાજો.. નથી ક્યાંક કહ્યું? ક્યાં? વડવા. ક્ષમા. ખબર છે ઈ ક્ષમાની વાત. ક્ષમા તે મોક્ષનો ભવ્ય દરવાજો છે. અહીં વિનયને **'मोक्षद्वारं प्रचक्षते'** (કહ્યું છે). ભગવાન પદ્મનંદી આચાર્ય મુનિ સંત છઠ્ઠે-સાતમે ઝુલનારા આનંદકંદમાં ઝુલનારા મુનિ છે. એ કહે છે કે વિનય મોક્ષનું દ્વાર છે. એ દ્વારથી મોક્ષમાં જઈ શકાય છે. બહુમાન.. બહુમાન.. ઓહોહો..! સમજાણું કાંઈ?

એ તપનો અધિકાર કહ્યો. હવે ષટ્કર્મમાં છઠ્ઠો રહ્યો. દાન.. દાન. હવે દાન પણ દિન-દિન પ્રત્યે (હોય), હોં! એક દિવસ બે કોળિયા આપ્યા ને દાન (કર્યું) એમ નહિ. હવે આ દાનનું જરી આકરું આવશે. ત્યાંથી ઈશારો થઈ ગયો અંદરમાં.

सत्पात्रेषु यथाशक्ति, -दान देय गृहस्थितैः।
दानहीनाभवेत्तेषां, निष्फलैव गृहस्थता।।३१।।

'ધર્માત્મા ગૃહસ્થોંકો મુનિ આદિ ઉત્તમ પાત્રોંકો શક્તિકે અનુસાર દાન ભી અવશ્ય દેના ચાહિયે...' છે શુભભાવ, ભાનસહિત, કર્તૃત્વબુદ્ધિ રહિત. ભાનસહિત કર્તૃત્વબુદ્ધિ રહિત. પણ વ્યવહારનયે પરિણમન એનું છે માટે દાન દેવાનો ભાવ કરે છે, એમ દિને-દિને એનું કર્તવ્ય છે એમ આવશ્યકના કર્તવ્યમાં કહેવામાં આવે છે. હું કરું, કરવા લાયક છે એવી બુદ્ધિ નથી. પણ પરિણમન રાગનું છે માટે પરિણમે તે કર્તા, એમ કહીને (કરે છે એમ કહેવામાં આવે છે). અમરચંદભાઈ! હું કરું, એવી બુદ્ધિ નથી. પણ પરિણમન છે તે કર્તા, પરિણમે તે કર્તા એ અપેક્ષા લઈને જ્ઞાની પણ પુણ્યભાવને કરે છે એમ કહેવામાં આવે છે. એ ચરણાનુયોગની પદ્ધતિની રીત છે. ..ચંદભાઈ! કહો, સમજાય છે આમાં કાંઈ? જુઓ! શું કહે છે?

'ધર્માત્મા ગૃહસ્થોંકો મુનિ આદિ ઉત્તમ પાત્રોંકો...' સમ્યગ્દૃષ્ટિ હો, શ્રાવક હો, સમ્યગ્દૃષ્ટિ જઘન્ય પાત્ર છે, શ્રાવક મધ્યમ પાત્ર છે, મુનિ ઉત્તમ પાત્ર છે એને **'શક્તિકે અનુસાર...'** ભાષા (છે). ખુબી અહીં છે. **'यथाशक्ति'** પાઠ છે ને? ત્યાં વિવેક છે. **'यथाशक्ति'** શબ્દ પડ્યો છે ને? ભાઈ! એનો અર્થ સમ્યગ્દૃષ્ટિ શ્રાવક છે એને દાનમાં યથાશક્તિ પ્રમાણમાં કરે એવો એને વિવેક હોય છે. સમજાણું કાંઈ? પોતાની યોગ્યતા અનુસાર. પાંચ હજારની મુડી

હોય અને પાંચ હજાર દઈ દે તોપણ એ શક્તિ પ્રમાણે નથી. સમજાય છે? પાંચ લાખની મુડી હોય અને પાંચ રૂપિયા આપે તોપણ એ શક્તિ પ્રમાણે નથી.

અહીં શક્તિ પ્રમાણે (કહ્યું) એમાં આખો મોટો વિવેક છે. પેલામાં આવે છે ને? ભાઈ! ષોડશકારણ ભાવના. નહિ? તીર્થંકર ગોત્ર બંધાય એમાં યથાશક્તિ તપ ત્યાગઃ. એ વિવેકનો બોલ છે. સોળ પ્રકારે છે તો વિકલ્પ-રાગ. કારણ કે દર્શનશુદ્ધિથી કાંઈ તીર્થંકર ગોત્ર ન બંધાય. દર્શનવિશુદ્ધિમાં એવો એક વિકલ્પ ઉઠ્યો છે, એનાથી તીર્થંકર ગોત્ર બંધાય છે. એમાં સોળ બોલમાં એક બોલ લીધો છે કે, યથાશક્તિ તપ ત્યાગઃ. શક્તિ પ્રમાણે તપ કરે અને શક્તિ પ્રમાણે ત્યાગ કરે. સમજાણું કાંઈ? એકદમ ઉછળી જાય અને હઠથી કરે એ જ્ઞાતા-દૃષ્ટામાં હોઈ શકે નહિ. ચંદુભાઈ! સમજાણું કાંઈ આમાં? એનો પુરુષાર્થ જ્ઞાતામાં-દૃષ્ટામાં સહજપણે કેટલો રહે છે અને સહજ હઠ વિના એ ભૂમિકાને યોગ્ય તપ અને ત્યાગની લાયકાત કેટલી છે, એનો જ્ઞાનીને વિવેક હોય છે. એકદમ મરી જાય, સંથારા કરીને તરફડે ને મરે એ જ્ઞાનીને હોઈ શકે નહિ. છોડ દો, શરીર આવું છે. ભાઈ! શક્તિ જુઓ. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ જુઓ. તપાસ કર, તારો પુરુષાર્થ કેટલો કામ કરે છે? કેટલો આગળ વધી શકશે? ત્યાંથી આગળ જઈને પાછુ હઠવું ન પડે, એમ યથાશક્તિ શ્રાવક અને ત્યાગ અને તપમાં વિવેક રાખે છે.

એમ દાનમાં યથાશક્તિ. યથાશક્તિના બે અર્થ છે. શક્તિ વધારે દેવાની હોય અને ઓછું દે તો યથાશક્તિએ દીધું નથી. સમજાણું કાંઈ? '**શક્તિકે અનુસાર દાન ભી અવશ્ય દેના ચાહિયે. ક્યોંકિ બિના દાનકે ગૃહસ્થોંકા ગૃહસ્થપના નિષ્ફલ હૈ.**' એમાં કાંઈ ફળ છે નહિ. ઓલામાં આવ્યું હતું ને? પાંચમી ગાથા કહી હતી પહેલા. પાંચમામાં એક શક્તિ આવે છે ત્યાં. ઓલામાં, હોં! શ્રાવકમાં. શ્રાવકનું છે ને? પાંચમી. ગાથા પાંચ. પાંચ છે ને? શક્તિ શબ્દ પડ્યો હતો ને? શક્તિ શબ્દ છે, ભાઈ જુઓ! શક્તિ છે બીજા પદમાં. શ્રાવકના વ્રત અધિકારમાં (-દેશવ્રતોદ્યોતન અધિકારની) પાંચમી ગાથા.

'**સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક આઠ મૂલગુણોંકા પાલન કરના, અહિંસાદિ પાંચ અણુવ્રતોંકા ધારણ કરના, દિગ્વ્રતાદિ તીન અણુવ્રત તથા દેશાવગાશિક આદિ ચાર ક્ષિક્ષાવ્રત હૈ, ઈન સાત શીલવ્રતોંકા પાલન કરના, રાતમેં ખાદ્ય-સ્વાદ્ય આદિ ચતુર્વિધ આહારકા ત્યાગ કરના, સ્વચ્છ કપડેસે છાને હુએ જલકા પીના, શક્તિકે અનુકૂલ મૌન આદિ વ્રતોંકા ધારણ કરના,...**' શક્તિ અનુસાર. પોતાની શક્તિ જોવે એના પ્રમાણમાં મૌન આદિ વ્રતને શક્તિ પ્રમાણે ધારણ કરે. બીજાની દેખાદેખીએ કરે નહિ, હઠથી કરે નહિ, દેખાદેખીથી કરે નહિ. જુઓ! આ એનો વિવેક છે. ત્યાગમાં, તપમાં, દાનમાં અને વ્રતમાં બધામાં શક્તિ લીધી. ભાઈ! તીર્થંકરમાં ત્યાગ અને તપ લીધા, અહીંયાં વ્રતાદિમાં લીધો, દાનમાં શક્તિમાં લીધો. બધે વિવેક બતાવે છે.

પોતાનું જ્ઞાન, દર્શનમાં ભાન હોવા છતાં કેટલી સ્થિરતા મારી સહજ રહે છે અને વિકલ્પની કેટલી મર્યાદા દેવા-લેવામાં સ્થિર થતો નથી એનો વિવેક કરીને તે વ્રતને યથાશક્તિ ધારણ કરે છે. એકદમ હુડહુડ કરીને લઈ લે કે લાવો, આપણે લઈ લઈએ. હુડહુડ અમારી ગુજરાતી ભાષા છે. એકદમ.

મુમુક્ષુ :- હુડાહડ કહતે હૈં.

ઉત્તર :- કહે છે? હુડાહડ. લ્યો, હુડાહુડ કહે છે. એકદમ હુડાહુડ કરે કે કરો બાધાઓ.

મુમુક્ષુ :- હરિફાઈ ચલે.

ઉત્તર :- હરિફાઈ.

શક્તિને જોઈને પોતે કરે છે. પછી ૧૬માં પણ ક્યાંક મૂક્યું છે. ૧૬, ૧૭, ૧૮ છે. ૧૬માં યથાશક્તિ છે. '**शक्त्या**' છે, જુઓ! દાનનો અધિકાર છે ને? શ્રાવકનો, હોં! શ્રાવકનો અધિકાર છે. ૧૬મી ગાથા. '**ભૂતકાલમેં બડે-બડે રાજા, પુત્રકો રાજ્ય દેકર, યાચકજનોંકો ધન દેકર ઔર સમસ્ત પ્રાણિયોંકો અભયદાન દેકર, અનશનાદિ ઉત્તમ તપોંકા આચરણ કર, અવિનાશી સુખકે સ્થાન મોક્ષકો પ્રાપ્ત હુએ હૈં; ઈસલિયે મોક્ષકા સબસે પ્રથમ કારણ એક દાન હી હૈ...**' ગૃહસ્થાશ્રમની વાત લેવી છે ને. શુભભાવની જે અપેક્ષાએ જ્યાં છે (ત્યાં તે અનુસાર વાત કરે છે). '**દાનસે હી મોક્ષકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ...**' રાગની મંદતા, એમાં તીવ્ર રાગ ટળે છે અને સ્વભાવ તરફની દૃષ્ટિ છે. એથી ક્રમે-ક્રમે જેમ અહીં તીવ્ર રાગ મટાડીને મંદ રાગ કરે છે, મંદ રાગ મટાડીને વીતરાગ થશે. તેથી એને ક્રમે એનાથી મોક્ષ થાય એમ વ્યવહારથી કહેવામાં આવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? પકડે શબ્દોને. આહા..! જુઓ! પાછું શું કહ્યું છે?

'**અતઃ વિદ્વાનોંકો ચાહિયે...**' '**बुधैः**' શબ્દ પડ્યો છે ને? '**प्रथमतो, दानं निदानं बुधैः**' જ્ઞાનીઓએ '**बुधैः शक्त्या**' એમ પાછું છે, હોં! '**ધન તથા જીવનકો જલકે બુલબુલેકે સમાન અત્યંત વિનાશીક સમઝકર,...**' ધન અને જીવન તો પાણીના પરપોટા છે. પરપોટા સમજો છો? પાણીમાં થાય. બુદબુદે. પવન લાગે ને બદલાઈ જશે. એમ આવેલી લક્ષ્મી અને જીવન ક્ષણમાં ફૂ.. થઈ જશે. એમ સમજીને '**સર્વદા શક્તિ અનુસાર ઉત્તમાદિ પાત્રોંકો દાન દેવેં.**' શક્તિ અનુસાર. જુઓ! આ વિવેક શબ્દ વાપર્યો. આચાર્ય મહારાજ પદ્મનંદી વ્રતની વાત કરે છે, દાનની બધી વાત કરે છે પણ ત્યાં વિવેક સહિત એની યોગ્યતા-શક્તિ કેટલી છે તે પ્રમાણે કરે છે. કોઈની દેખાદેખી કરીને પડે ફટ દઈને, પછી હાય.. હાય.. સહન થતું નથી, હવે શું કરવું? એમ હોઈ શકે નહિ.

મુમુક્ષુ :- શક્તિનું માપ કેમ કાઢવું?

ઉત્તર :- ઈ શક્તિનું માપ પોતે કરે. બીજા પાસે ક્યાં કરવું હતું.

૧૭માં પણ એમ છે, જુઓ! '**यथर्द्धि**' છે ને? બીજા પદમાં ત્રીજો શબ્દ '**यथर्द्धि**'

(છે). એટલે કે પોતાની ૠદ્ધિ પ્રમાણે દાન દે. ૧૭મી ગાથા છે, ભાઈ! **'અત્યંત દુર્લભ મનુષ્ય ભવકો પાકર ભી જો જો મનુષ્ય, મોક્ષકે લિએ ઉદ્યમ નહીં કરતે હૈં, ઘરમેં હી પડે રહતે હૈં; વે મનુષ્ય મૂઢબુદ્ધિ હૈ. જિસ ઘરમેં દાન નહીં દિયા જાતા વહ ઘર અત્યંત કઠિન મોહકા જાલ હૈ. ઐસા ભલી ભાંતિ સમજકર, અપને ધનકે અનુસાર...'** ધનકે અનુસાર **'ભવ્ય જીવોંકો નાના પ્રકારકા દાન કરના ચાહિયે.'** લક્ષ્મી અનુસાર રાગ ઘટાડી (દાન દેવું જોઈએ). હંમેશા કેમ હજાર, પંદરસો, બે હજારની પેદાશ હોય કેટલાકને. વધારે હોય એની ખબર નથી આપણને. પણ હોય છે ને કેટલાકને? ઘણાંને હોય છે, લ્યો! ..ભાઈ! કો'કને પાંચ-પાંચ હજારની એક દિ'ની પેદાશ, ઓલાને બે-બે હજારની પેદાશ, ઓલાને ત્રણ-ત્રણ હજારની એક દિવસની, હોં! એમાં કાંઈ દાન દેવાનું ખરું કે નહિ? પેદાશ લાવીને ઘરમાં જ નાખવી?

ધર્મીજીવને વિવેકવંતને **'यथर्द्धि'**. **'यथर्द्धि'** શબ્દ પડ્યો છે. જેવી એના ધન અને લક્ષ્મીની યોગ્યતા હોય, એ ધનને અનુસાર **'ભવ્ય જીવોંકા નાના પ્રકારકા દાન...'** એટલે અનેક પ્રકારે. અભયદાન, જ્ઞાનદાન, ઔષધદાન, ઈ આવશે આમાં. સમજાણું? એણે દેવું. **'ઉત્તમ આદિ પાત્રોંમેં દિયા હુઆ દાન હી સંસારરૂપી સમુદ્રસે પાર કરનેમેં જહાજકે સમાન હૈ.'** વ્યવહારથી એવા કથન ચરણાનુયોગમાં આવે. એને પકડી બેસે કે રાગથી મોક્ષ કીધો છે અહીં. મુનિને આહાર દેવાથી મોક્ષ (થાય છે). ભાઈ! સાંભળ તો ખરો હવે. મુનિ પરદ્રવ્ય છે. એને આહાર દેવાનું લક્ષ છે ઈ શુભરાગ છે. ઈ શુભરાગથી સંવર અને નિર્જરા કોઈ દિ' થાય નહિ. પણ અંદર દૃષ્ટિનું ભાન છે, ક્રમે કરીને આ રાગ પણ ટાળીને મારે સ્વરૂપની પૂર્ણ પ્રાપ્તિ કરવી છે. એથી એને પરંપરાએ, જેમ મોક્ષમાર્ગ બે પ્રકારે કહ્યા, એમ આ રાગને બંધના અભાવનું કારણ કહ્યું. વ્યવહારથી કહ્યું, વાસ્તવિક છે નહિ. કહો, સમજાણું એમાં?

૧૮ ગાથામાં પણ છે કાંઈક. **'सामर्थ्ये सति'** છે ને? **'જો મનુષ્ય સમર્થ હોને પર,...'** **'सामर्थ्ये'** છે ને બીજી લીટીમાં? આ શબ્દો નાખવાનો વિવેક બહુ છે એને. **'सामर्थ्ये सति'** **'નિરંતર ન તો ભગવાનકા દર્શન હી કરતે હૈં,...'** શક્તિ હોવા છતાં ભગવાનના દર્શન કરતો નથી. **'ન ઉનકા સ્મરણ કરતે હૈં, ન ઉનકી પૂજા કરતે હૈં, ન ઉનકા સ્તવન કરતે હૈં ઔર ન નિર્ગ્રંથ મુનિઓંકો ભક્તિપૂર્વક દાન દેતે હૈં; ઉન મનુષ્યોંકા ગૃહસ્થાશ્રમ, પત્થરકી નાવકે સમાન હૈ.'** **'पाषाणनावा'** છે ને અંદર શબ્દ? પત્થરની નાવ. આચાર્ય છે, સંત છે, મુનિ છે જંગલમાં. પણ રાગની મંદતા કરવાની વાતો કરે છે ને. એના ષટ્કર્મમાં એ શ્રાવકને કર્તવ્ય હોય છે. આખો દાનનો મોટો અધિકાર લીધો છે.

પાપરૂપી કૂવાની ભેખડમાં ભરાયેલા, એવો પાઠ છે. ભેખડ સમજો છો? કૂવામાં અંદર હોય ને? કૂવાની અંદર. ઊંડે ઊંડે અંદર ભેખડ હોય. એમાં પગ ગરી ગયો હોય તો નીકળી ન શકે. આચાર્ય કહે છે, પાપ-કજુંસાઈ રૂપી ભેખડ, કૂવાના ભેખડમાં પગ ગરી ગયો હોય

એના ઉદ્ધાર માટે હું દાનનો અધિકાર કહીશ. સમજાય છે કાંઈ? છે ને દાનનું? કેટલામું છે અહીં? દાનનું ક્યાં કીધું? દાનમાં પહેલી ગાથા છે ને? પહેલી ગાથા છે, જુઓ! ચોથી ગાથા છે.

प्राप्तेऽपिदुर्लभतरेऽपि मनुष्यभावे
स्वप्नेन्द्रजालसदृशेऽपि हि जीवितौ।
ये लोभकूपकुहरे पतिताः प्रवक्ष्ये,
कारुण्यतः खलु तदुद्धरणाय किञ्चित्॥४॥

અહો..! **'અત્યંત દુર્લભ મનુષ્ય જન્મકો પાકર,...'** છે ને? **'સ્વપ્ન ઔર ઈન્દ્રજાલકે સમાન જીવન, યૌવન...'** ક્ષણમાં ફૂટી જશે, ખલાસ થઈ જશે. એવા **'મનુષ્ય, લોભરૂપી કૂએમેં ગિરે હુએ હૈં,...'** ભેખડની પોલ હોય ને? **'ગિરે હુએ હૈં, ઉનકે ઉદ્ધારકે લિયે આચાર્ય કહતે હૈં કિ મૈં દયાભાવસે કુછ કહૂંગા.'** દાનનો અધિકાર. આહાહા..!

એમ ૧૭માં કીધું ને? પત્થરની નાવ સમાન છે. **'ગૃહસ્થાશ્રમમેં રહનેવાલા ગૃહસ્થ ભયંકર સંસારરૂપી સમુદ્રમેં નિયમસે ડૂબતે હૈં. ડૂબકર નષ્ટ હો જાતે હૈં. ઈસલિયે આચાર્ય ઉપદેશ કરતે હૈં, ભવ્યજીવ ગૃહસ્થાશ્રમકો અપને જીવન, ધનકો પવિત્ર કરના ચાહિયે.'** પવિત્ર ધન, ગૃહસ્થ કાંઈ થાતું નથી. પણ એમાં રાગની મંદતાથી નિમિત્તપણું એમાં આવે છે એટલે ધનને પવિત્ર કર્યું એમ ઉપચારથી કહેવામાં આવે છે. જડ ક્યાં પવિત્ર થાતું હતું? અને એમાં દાનનો ભાવ શુભ છે એ પણ વ્યવહાર પવિત્ર છે. ખરેખર તો એ મલિન ભાગ છે. પણ ત્યાં ગૃહસ્થાશ્રમની સ્થિતિમાં પાપના બહુ ભાગથી બચવા એવા શુભભાવને પુણ્ય નામ વ્યવહારપુણ્યને પવિત્ર કહે છે. ખરું પુણ્ય તો આત્માનો પવિત્ર સ્વભાવને પવિત્રતા કહે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

૩૧. દાન યથાશક્તિ દેવું. લ્યો. **'ધર્માત્મા ગૃહસ્થોંકો મુનિ આદિ ઉત્તમ પાત્રોંકો શક્તિકે અનુસાર દાન ભી અવશ્ય દેના ચાહિયે. ક્યોંકિ બિના દાનકે ગૃહસ્થોંકા ગૃહસ્થપના નિષ્ફલ હૈ.'** ૩૨.

दानं ये न प्रयच्छन्ति, निग्रन्थेषु चतुर्विधम।
पाशा एव गृहास्तेषां, बन्धनायैव निर्मिताः॥३२॥

'જો પુરુષ, નિર્ગ્રંથ યતીશ્વરોંકો આહાર, ઔષધિ, અભય તથા શાસ્ત્ર...' ચાર પ્રકારના દાન છે ને? નથી દેતા. શાસ્ત્રદાન. **'ઈન ચાર પ્રકારકે દાનકો નહીં દેતે હૈં, ઉન્હોંને અપને ઘર, જાલકે સમાન કેવલ બાંધનેકે લિયે હી બનાયે હૈં, ઐસા માલૂમ હોતા હૈ.'** કડક, ભાષા પણ કડક. મુનિ ઉપદેશ કરે છે એમાં પણ જરી કડકાઈ કરે છે. કરુણાબુદ્ધિ છે, ભાઈ! આવો મનુષ્ય દેહ મળ્યો, ભાઈ! પ્રભુ! અને આટલી પણ રાગની મંદતા ન કરી તો તેં શું કર્યું? જન્મીને શું કર્યું? સમજાણું? ઢોર પણ આટો ખાય છે, ઢોર

પણ મૈથૂનને સેવે છે. ઈ પરિગ્રહને સંગ્રહે છે, કીડીઓ પણ સંગ્રહે છે. આ કીડી હોય છે ને? કીડી. એ પણ .. સંગ્રહે છે. એનામાં અને તારામાં ફેર શું પડ્યો?

કહે છે કે યથાશક્તિ આહાર, ઔષધ, અભય, શાસ્ત્રનું દાન આપે. નહિતર તો ઘર જાળ સમાન છે. ફસાવવા માટે જાળ છે. ચોર્યાશીના અવતારમાં ફસવા માટેનો સંસાર છે. નામ આપ્યા છે ને પછી? ૩૩.

अभयाहारभैषज्य, -शास्त्रदाने हि यत्कृते।
ऋषीणां जायते सौख्यं, गृही श्लाघ्यः कथं न सः।।३३।।

ભાષા (શું પણ કરે?) ચરણાનુયોગની પદ્ધતિ (છે). '**જિસ ગૃહસ્થકે દ્વારા અભયદાન, આહારદાન, ઔષધિદાન ઔર શાસ્ત્રદાનકે કરને પર યતીશ્વરોંકો અત્યંત સુખ હોતા હૈ...**' '**ऋषीणां जायते सौख्यं**'. એટલે કે એને આહાર મળે છે, એટલો શુભભાવ ત્યાં આને થયો છે ને? એટલે એને પણ ત્યાં શરીરમાં અનુકૂળ નિમિત્ત રૂપે છે. એટલે '**ऋषीणां जायते सौख्यं**' (કહ્યું છે). ચરણાનુયોગની પદ્ધતિ. '**गृही**' એ ગૃહસ્થાશ્રમ કેમ શ્લાઘ્ય ન હોય? એ ગૃહસ્થાશ્રમ '**श्लाघ्यः कथं न सः**'. એ ગૃહસ્થાશ્રમ પ્રશંસનીય કેમ ન હોય? એમ કહે છે. શ્લાઘનીય છે ઈ. આપણે આગળ કહી ગયા હતા, ૨૧ ગાથા.

જે કોઈ ધર્માત્મા આત્માના જ્ઞાન, દર્શન સહિત આવા દાનાદિના ભાવ કરે છે, એ માણસને સંમત વંદ્ય કેમ ન હોય? એમ ૨૧ ગાથામાં કીધું છે. એ લોકને માન્ય કેમ ન હોય? પ્રશંસનીય કેમ ન હોય? હોય જ. ભલે ગૃહસ્થાશ્રમમાં પડ્યો હોય, પણ આવા ભાવવાળો જીવ ધર્માત્મા જગતને શ્લાઘનીય છે-પ્રશંસનીય છે, વંદ્ય છે, સ્તુતિ કરવાલાયક છે. એ ૨૦-૨૧ ગાથામાં આવી ગયું છે, પહેલા કહી ગયા છે.

મુમુક્ષુ :- અભયદાન..

ઉત્તર :- અભયદાન (એટલે) કોઈ પ્રાણીને ન મારવો ઈ. છે તો વિકલ્પ. મારી શકે, ન મારી શકે એનો પ્રશ્ન અત્યારે નથી. એ પરને મારી શકે છે કે જીવાડી શકે, એ આત્માની તાકાત છે નહિ. પણ પર પ્રાણીને જીવાડવા માટે વિકલ્પ ઊઠે કે આને સુખ દઉં અથવા મરે નહિ, દુઃખ ન થાય એવો વિકલ્પને અભયદાન વ્યવહારે કહેવામાં આવે છે. નિશ્ચયથી આત્મામાં રાગરહિતની અંદરમાં સ્થિરતા થવી તેને અભયદાન કહે છે. આત્માને રાગરહિત સ્થિરતા કરવી એનું નામ ભગવાન પરમાર્થે અભયદાન કહે છે. પણ પોતાને જેમ અભય આપે એમ બીજાને જીવને પણ ન મારવાનો ભાવ જ્ઞાનીને હોય અને એને અભયદાન કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? તેઓ શ્લાઘનીય કેમ ન હોય? ઈ ૩૩ (થઈ). ૩૪.

समर्थोऽपि न यो दद्यात्, यतीनां दानमादरात्।
छिनत्ति स स्वयं मूढः, परत्र सुखमात्मनः।।३४।।

ભાષા પાછી વિવેકવાળી એટલી. આદર થયો, એમ ને એમ આહાર દઈ દે એમ નહિ.

'સમર્થ હોકર ભી જો પુરુષ, આદરપૂર્વક યતીશ્વરોંકો (-મુનિઓંકો) દાન નહીં દેતે; વહ મૂઢ પુરુષ આગામી જન્મમેં હોને વાલે અપને સુખકા સ્વયં નાશ કરતા હૈ.' કહો, સમજાય છે કાંઈ? શુભભાવ એવો એને હોય છે. નહિતર તો પાપ બાંધશે અને આગળ દુઃખના ભોગવટા કરશે. કહો, સમજાણું કાંઈ? ૩૫.

दृषन्नावसमो ज्ञेयो, दानहीनो गृहाश्रमः।
तदारूढो भवाम्भोधौ, मज्जत्येव न संशयः।।३५।।

'दृष'. 'दृष' છે ને? પથરો. **'જો ગૃહસ્થાશ્રમ દાનસે રહિત હૈ,...'** જે ગૃહસ્થાશ્રમમાં દાન નથી, અભયદાન, ઔષધદાન, જ્ઞાનદાન, આહારદાન એવા જ્યાં દાન નથી, **'વહ પત્થરકી નાવકે સમાન હૈ...'** છે તો શ્રાવકનો અધિકાર પણ રાગ મંદ કરવાને માટે એને યોગ્ય મંદ રાગ હોય એથી સામાન્ય ઉપદેશ પણ કર્યો છે. **'પત્થરકી નાવકે સમાન હૈ...'** જે ગૃહસ્થાશ્રમમાં દાન નથી અને એકલો સંગ્રહ કરે છે એ પત્થરની નાવ સમાન છે. **'ઐસે ગૃહસ્થાશ્રમરૂપી પત્થરકી નાવ પર બૈઠને વાલા મનુષ્ય, નિયમસે સંસારરૂપી સમુદ્રમેં ડૂબતા હૈ.'** **'मज्जत्येव न संशयः'**. સેઠી! મિથ્યાદષ્ટિ જેમ ડૂબે છે, એમ દાન નહિ દેનારા લોભને નહિ ઘટાડનારા, મંદ રાગ નહિ કરનારા એ પણ **'मज्जत्येव न संशयः'** એ પણ ચાર ગતિમાં ડૂબે છે. એમાં સંશય કરવા જેવું નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ? છેલ્લી ગાથા પહેલા કહી ગયા છીએ.

समयस्थेषु वात्सल्यं, स्वशक्त्या ये न कुर्वते।
बहुपापावृतात्मानः, ते धर्मस्य परान्मुखाः।।३६।।

'જો મનુષ્ય સાધર્મી જનોંમે...' સાધર્મી જનો. સમજાય છે કાંઈ? યશોવિજયજી કહે છે, 'સાચું સગપણ સાધર્મીપણું તણું રે લાલ.. ઔર સર્વે જંજાળ રે.. ભવિકજન...' બાકી બધી જંજાળ. 'સાચું સગપણ સાધર્મી તણું રે લાલ...' સાચું સગપણ સાધર્મીજનોનું છે. ધર્મ-શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્ર આદિ યથાયોગ્ય પોતાને યોગ્ય હોય એવા સાધર્મી પ્રત્યેનું વાત્સલ્ય સાચું સગપણ એ છે. મિથ્યાદષ્ટિ પોતાના મા-બાપ કે કુટુંબ હોય તો પણ તેનું સાચું સગપણ ગણવામાં આવતું નથી. કહો, સમજાણું એમાં?

'સાધર્મી સજ્જનોંમેં, શક્તિકે અનુસાર પ્રીતિ નહીં કરતે, ઉન મનુષ્યોંકી આત્મા પ્રબલ પાપસે ઢકી હુઈ હૈ ઔર વે ધર્મસે પરાન્મુખ હૈં અર્થાત્ ધર્મકે અભિલાષી નહીં હૈ; ઈસલિયે ભવ્ય જીવોંકો સાધર્મી મનુષ્યોંકે સાથ...' કેમ? ધર્મો ન ધાર્મીકિ વિના. ધર્મ ધર્મી જીવ વિના હોતો નથી. અને જેને ધર્મપ્રેમ હોય એને ધર્મી પ્રત્યે પ્રેમ હોયા વિના રહેતો નથી, નહિતર એને ધર્મ અંદરનો પણ રહી શકતો નથી. એ દાનનો અધિકાર પૂરો થયો. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)